

(1) Introduction to Hilchos Brachos

I. The Purpose of ברכת הנהנין

1. מסכת ברכות דף לה עמוד א

ביצד מברכין על הפירות על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי בורא מיני דשאים: גמ' מנא ה"מ ד' דתנו רבנן אקדש הלולים לה' מלמד שמעונים ברכה לפנייהם ולאחריהם מכאן אמר ר"ע אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך

דלאו בר נמיעה כגון בשר ביצים ודגים מנא ליה אלא סברא הוא אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה: ת"ר אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל מאי תקנתיה ילן

הערה: יש להבין את המשמעות של "מנא ליה" כפי שפירשנו בהמשך.

2. מסכת ברכות דף מח עמוד ב

תנא קמא איכא בנייהו דיעבד: ד' תנו רבנן מנין לברכת המזון מן התורה שנאמר וואכלת ושבעת (6) וברכת זו ברכת הזון את ה' אלהיך זו ברכת הזמון על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו בונה ירושלים וכן הוא אומר להרהר הטוב הזה והלבנון אשר נתן לך זו הטוב והמטיב אין לי אלא לאחרייו לפניו מנין אמרת קל וחומר (7) כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן (8) רבי אומר [אינו צריך] ואכלת

3. מסכת ברכות דף נא עמוד א

משום שנאמר אימלא פי תהליך בעו מיניה מרב חסדא מי שאכל ושתה ולא ברך מהו שיחזור ויברך אמר להו מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף אמר רבינא הלכך אפילו גמר סעודתו יחזור ויברך דתניא (9) מכל ועלה אומר בעלייתו ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה ולא היא התם מעיקרא גברא לא חזי הכא מעיקרא גברא חזי והואיל ואידחי אידחי: תנו רבנן אספרגוס יפה ללב

4. עמק ברכה ברכת הנהנין סימן א

וע"כ מוכח מזה, דבברכת הנהנין איכא תרי דיני, חדא דין איסור, כדקאמרה הגמ' לעיל ד' ל"ה: סברה הוא אסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה וכאילו מעל כנהנה מקדשי שמים, ועוד איכא דין מצוה, שתקנו מצות ברכה לפני' כמו ברהמ"ז לאחריו, כדתניא לעיל ד' מ"ח: אין לי אלא לאחרייו לפניו מנין אמרת קו"ה כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש. וע"כ, לאחר האכילה, נהי דהברכה משום דין האיסור שוב לא שייך כאן, שהרי כבר נעשה האיסור, מ"מ הי' ס"ד דרבינא שיברך משום דינא דמצוה גרידא. וזהו שהביא ראיתו

מסקנה: מסכת ברכות, פרק ט"ז, הלכה ט"ז, עמוד 54

5. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד ב

אמר רבי חנינא בר פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל

6. רש"י מסכת ברכות דף לה עמוד ב

גוזל להקדוש ברוך הוא - את ברכתו.

7. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף לה עמוד א

ומה שפירש"י גבי כאלו גוזל להקב"ה את ברכתיו כו' א"צ אלא גוזל ממש להקב"ה אותו דבר שאוכל ונהנה ממנו דקודם הברכה שלו הוא

II. Cases of Doubt

9. תוספות ברכות דף יב עמוד א

שהיה סכר סיים שהכל: לא לאתווי נחמא. ופירש רב אלפס השתא ללא אפשיטא צעיין אזלינן לקולא ואפילו פתח צחמרא וסיים צשכרא ילא. ור"י הי' אומר לעומת דלריך לנרך פעם אחרת. ומיהו היה אומר ר"ח אס היה

8. מסכת ברכות דף יב עמוד א

פשיטא היכא דקא נקיט כסא דחמרא בדיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים כדחמרא יצא דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא דהא תנן על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא אלא היכא דקא נקיט כסא דשכרא בדיה וקסבר דחמרא הוא (6) פתח וברך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתור עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ת"ש שחרית פתח ביוצר

10. בית הבחירה (מאירי) מסכת ברכות דף לה עמוד א

ומ"מ בתוספות כתבו שאחר ששמכוה מן המקרא וכן שעשאוהו כמועל בהקדש מדכתיב לה' הארץ אם שכח ולא ברך או אפי' ספק ברך ספק לא ברך ועדיין הוא אוכל חוזר ומברך ואין צריך לומר ברכה לאחריה של ז' המינים שהיא תורה:

11. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רט סעיף ג

כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו, אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף, חוץ מבה"מ מפני שהוא של תורה.

12. משנה ברורה סימן רט ס"ק ט

(ט) כל הברכות וכו' - משום שהן מד"ס וספיקא דרבנן לקולא ועיין לעיל סימן קס"ז ס"ט במ"ב:

13. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קסז סעיף ט

אם הוא מסופק אם בירך המוציא אם לאו, אינו חוזר ומברך.

14. משנה ברורה סימן קסז ס"ק מט

(מט) אינו חוזר ומברך - כשיאכל עוד דבר המוציא אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא ומטעם זה אפילו אם ירצה להחמיר ולברך ג"כ אינו רשאי משום ברכה שאינה צריכה מיהו אם נזדמן לפניו במסיבתו אחד שרוצה לאכול פת נכון שיוציאונו בברכת המוציא:

15. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן יח

אולם להלכה לא קי"ל הכי וכמבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ז סעיף ט' "אם הוא מסופק אם בירך המוציא אם לאו אינו חוזר ומברך" וכן הוא גם בסי' ר"ט סעיף ג' עיין שם שלא נזכר כלל דאסור לאכול מספק, ונלענ"ד ליתן טעם נכון ולהוכיח שכן הוא דהרי תנן בברכות כ' ע"ב בעל קרי מברך על המזון לאחריו ואינו מברך לפניו, והיינו משום דכיון דברכה שלפניו לאו דאורייתא היא לכן לא אצרכוהו רבנן, ופשוט הוא דבכה"ג מותר לו לאכול ולשתות כמה שירצה ולא אמרינן דעבר על איסור גזל של נהנה מן העוה"ז בלא ברכה ויאסר באכילה ושתיה עד שיטבול, ומצינן נמי גבי אונן דפטור מכל המצוות דאינו מברך כלל לא ברכת המוציא ולא ברכת המזון... וכיון שכן קשה דלדעת המהרש"א שיעקר חיוב הברכה הוא להתיר את האיסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה, א"כ גם אונן אמאי אוכל בלא ברכה ותפ"ל דפטור רק מן המצוות אבל לא לעבור על איסורין ומה טעם רשאי לאכול כמה שירצה בלא ברכה, אלא ודאי דעיקר חיוב ברכת הנהנין הוא משום דחייבו חכמים להודות ולהלל לד' קודם שהוא אוכל ושותה, וחייב זה סברא הוא משום מדת דרך ארץ וכדמצינן שחייבו לברך בברכת המצוות

16. שו"ת שבט הלי חלק ז סימן כט

הנה בכל זאת סברת מהרש"ל שם שכ' גם בברכת הנהנה דברכות אין מעכבות מובנת, דהא האי דכאילו נהנה מקדשי שמים בלא בירך ריש פ"ו דברכות הוא רק גדר דרבנן דכידוע גם ברכת הנהנין בין מלפניו בין מלאחריו מלבד ברכת המזון כולם דרבנן, וא"כ מה זה חידוש דהם אמרו לברך כדי שלא יהנה מעוה"ז בלא ברכה והקילו ואסרו לברך בספק כיון דפוגע בקום ועשה בלא תשא דאורייתא או דרבנן דהיינו הוצאת שם שמים לבטלה שהוא חמור מאד, ובמקרה זה העמידו הדבר על ד"ת שאי"צ לברך.

17. רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן קפד

[שו"ע] מפני שהיא מן התורה. אבל בשאר ברכות לא יברך מספק ובגן המלך לבעל גינת וורדים סי' כ"ג כ' דיהרהר בלבו הברכה לצאת לדעת הרמב"ם דבכל ברכות דרבנן יוצא בהרהור:

III. Brachos on Issurim

18. רמב"ם הלכות ברכות פרק א הלכה יט

כל האוכל דבר האסור בין בזדון בין בשגגה אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, כיצד הרי שאכל טבל של דבריהם או שאכל מעשר ראשון שלא נטלו תרומותיו או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן אינו מברך, ואין צריך לומר אם אכל נבלות וטרפות או שתה יין נסך וכיוצא בו.

19. השגת הראב"ד הלכות ברכות פרק א הלכה יט

כתב הראב"ד ז"ל טעה בזה טעות גדולה שלא אמרו שאין מברכין אלא שאין מזמנין עליהם לומר שאין להם חשיבות קביעות הואיל ואוכלין דבר האסור והוא כעין אכילת פירות שאין להם קבע לזימון אבל ברכה תחלה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנו עכ"ל.

20. בית יוסף אורח חיים סימן קצו

כתב רבינו ירוחם (ני"ו סוף ח"א) בשם הרמ"ה שאינו מברך עליו ולי נראה דמודה הרמב"ם דכל כהאי גוונא מברך עליו ואכתבנו בסימן ר"ד (קפא. ד"ה ומ"ש בשם) בס"ד:

21. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קצו

סעיף א
אכל דבר איסור, אף על פי שאינו אסור אלא מדרבנן, אין מזמנין עליו ואין מברכין עליו לא בתחלה ולא בסוף.
סעיף ב
אם אכל דבר איסור במקום סכנה, מברכים עליו. (וע' לקמן סי' ר"ד).

22. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קצו סעיף א

(א) דבר איסור - אפילו אין איסורו בעצם אלא משום שהוא אסור ע"ע דבר זה:
(ב) ואין מברכין עליו - וה"ה שאין עונין אמן על ברכתו:
(ג) לא בתחלה וכו' - הואיל ודבר איסור הוא ויש עבירה באכילתו מנאץ את ה' בברכתו ע"ז וכענין שנאמר בוצע ברוך נאץ ה':

23. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רד סעיף ט
אכל מאכל או משקה של איסור מפני הסכנה, מברך עליו תחלה וסוף.

24. משנה ברורה סימן רד ס"ק מו-מז

(מו) מפני הסכנה - כגון חולה שצריך לאכול מאכלות אסורות לרפואתו וכ"ש אם אוכל מאכל של היתר בזמן האיסור כגון חולה ביוה"כ דמברכין עליו וכדלקמן בסימן תרי"ח בסופו:
(מז) מברך עליו - דכיון דסכנתא הוא התירא קאכיל ואדרבה מצוה קעביד להציל נפשו ואין זה בכלל שאר דבר איסור דקי"ל לעיל בסימן קצ"ו שאין מברכין עליו: